

Technická univerzita v Košiciach Fakulta materiálov, metalurgie a recyklácie

Schachttág

šachttág – šachtág – šachták

Zdar Boh!

Schachttág

šachttág – šachtág – šachták

*Vývoj a prepracovanie do dnešnej podoby,
rozšírenie akademických šachtágov
do banských regiónov habsburskej monarchie.*

Šachtág – šachttág – šachták. Dnešné podoby pôvodného výrazu Schachttag, ktorý významovo označoval sedenie – poradu – rokovanie – zhromaždenie, čiže sesiu ťažiarov podľa osobitného programu. Pôvodný výraz z nemecky hovoriaceho obsadenia ťažiarov (Gewerken) aj v našich banských regiónoch zároveň určuje veľmi širokú škálu storočí, v ktorých sa sesia – šachttág, čiže prevádzková, podľa osobitného postupu riadená, porada banských účastníkov historicky vyvíjala. Nemecky hovoriace zastúpenie a obsadenie ťažiarov v historických a ťažobne významných lokalitách dnešného územia Slovenska, kde dovtedy prevádzkovali ťažbu a spracovanie pôvodne slovenské rudy, sa plne prejavilo príchodom saských a tirolských baníkov a ťažiarov v 13. storočí. Príchod a usadenie baníkov a ťažiarov v našich lokalitách bol možný na základe udelených privilégií vydaných vtedajšími panovníkmi (Bélo IV.). Tirolskí a saskí ťažiarovia zaviedli popri importovaných technologických postupoch aj postupy v organizovaní a riadení banských prevádzok. Banská prevádzka, resp. banký podnik, znamená od 13. storočia už riadené vyhľadávanie, ťažbu, hutnícke

spracovanie, finalizáciu a odvody z vyťaženého nerastu podľa banských a mestských práv. Definitívna podoba riadenia banskej výroby na dlhšie storočia kopíruje riadenie monarchie nástupom habsburgovského rodu. Centrálné riadenie baníctva, hutníctva a mincovníctva viedenskou dvorskou komorou a komornogrófskymi úradmi zároveň jednoznačne určuje aj vedenie administratívy a banskej dokumentácie v nemčine. Od roku 1598 pôsobí v Banskej Štiavnici Hlavný komornogrófsky úrad a podľa niektorých autorov (Franz Kirnbauer) možno považovať už v 16. storočí šachtágové sesie ako dávno zaužívané pravidelné rokovania a týždenné výrobné porady ťažiarov – gverkov (pozn.: z nemeckého Gewerken). 16. storočie predstavuje zároveň kulmináciu pôsobenia nadnárodných banských spoločností akými boli napríklad Thurzovsko-fuggerovská spoločnosť v oblasti Španej Doliny, Starých Hôr a Banskej Bystrice a Brennerská spoločnosť v oblasti dnešného štiavnicko-hodruškého rudného rajónu. Riadenie takýchto, aj na dnešnú dobu rozsiahlych spoločností s množstvom prevádzok si vyžadovalo aj vysokú úroveň vedenia šachtágov – Schachttag = šachtový deň, kde vedenie takejto sesie bolo v réžii majoritného účastinára (kuxa – kuxy sú označenia podielov na vtedajšom banskom podnikaní). Vážnosť takýchto sesí dokumentujú aj zatiaľ nepriame údaje o pôvode baníckej hymny „Banický stav“ do tohto obdobia a stredoslovenskej banskej oblasti.

Ďalšia etapa vývoja šachtágových sedení spočíva s postupným preberaním banského podnikania do erárnej

správy v 17. – 18. storočí a prevádzkovanie týchto banských závodov v 19. a začiatku 20. storočia a pôsobením Banskej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici (1762 – 1919). Šachtové dni sa stávajú minimálne jedenkrát do roka udalosťou širokého osadenstva banského závodu aj s rodinnými príslušníkmi. Je to obdoba dnešných baníckych dní, konali sa predovšetkým v letných mesiacoch a k dátumu dňa názvu šachty, spravidla jej zasväteného patróna vedeného v kalendári.

Osobitnou kapitolou a tradíciou je transformácia ťachtágových pravidiel na pôdu banskoštiavnickej akademickej obce – tzv. Štajngrúbne (z nem. Steingruben). Po etablovaní banskoštiavnickej akadémie a usadení akademikov v meste sa etabluje aj akademické mesto v meste Schemnitz (po roku 1967 Selmezbánya), t.j. štvrť podľa aj dnes používaného výrazu Štajgrúbňa s vlastnými akademikmi zvolenými richtárom a obecných funkcionárov tejto mestskej štvrte. Pôsobenie akademikov v Banskej Štiavnici má vlastné pravidlá so širokou škálou prebranej a na akademické podmienky parodovanej legislatívy mestskej, banskej, ale aj cisársko-kráľovskej správy. Pohľad bezstarostne žijúcich študentov a ich paródia na pestrú skladbu v jednom meste žijúceho „veľaváženého obyvateľstva ťtiavnického“ a „jednoduchých baníkov“, v kombinácii s nadhľadom a porovnaním života akademikov v ich domovských sídlach, bohémsky akademický život po večeroch v ťtiavnických krčmách v porovnaní s banskou praxou v ťtiavnických baniach počnúc komornogrófskym

úradom, končiac prácou baníka bol podnetom pre vyprofilovanie študentských banických tradícií tak ako ich poznáme aj v dnešnej podobe .

Akademici – študenti banskej a lesníckej akadémie – ako „vysokovážené“ obyvateľstvo Banskej Štiavnice tvorilo svojráznu mestskú štvrť, tzv. Veľkú obec Steingruben. Táto veľká obec sa rozprestierala od šachty Michal na Glanzenbergu až po dnešný farský kostol. Celá rozlohou niekoľkonásobne väčšia časť mesta Banská Štiavnica bola pre akademikov vždy len „malou obcou“ (pozn.: v tom období bývali akademici výlučne v podnájme a sústredili sa na túto časť mesta).

Určite „najväčšou“ udalosťou obyvateľov veľkej obce Steingruben bol proces prijatia nových akademikov do obce a následne aj do akademického banického stavu. Tento proces bol zaužívaný už najneskôr v prvej polovici 19. storočia, resp. koncom 18. storočia, keďže zaužívané akademické tradície vrátane šachtágov a skoku cez kožený flek sa preniesli po revolučných rokoch 1948 – 1949 do rakúskeho Leobenu a českého mesta Příbram, kde po odchode nemecky hovoriacich profesorov a akademikov v roku 1849 z banskoštiavnickej akadémie vznikli samostatné doteraz pôsobiace vysoké školy (pozn.: Montanuniversität Leoben a Vysoká škola báňská TU Ostrava – z Příbrami presťahovaná v roku 1948).

Práve proces prijatia nových akademikov, ktorý nebol jednorázovou udalosťou, ale súborom zážitkov a uplatnenia „skúseností“ starých akademikov na preškolovaniach a

preskúšaní schopností adeptov pre banskú prax a ďalší život v banských mestách monarchie a okolitého sveta.

Večerné školenia adeptov nie zriedka do ranných hodín sa uskutočňovali výlučne vo vybratých baníckych krčmách. V Banskej Štiavnici bola takou napríklad krčma pri Alžbeta šachte. Pri akejkolvek vážnejšej udalosti sa konalo oficiálne šachtágové posedenie s pravidlami už podľa akademických tradícií. Na šachtágových sedeniach sa riešili aj aktuálne „prevádzkové“ záležitosti akademikov, akými boli ubytovanie, oblečenie, pomoc akademikom pri štúdiu, kontakt s praxou a podobne. Mladí akademici, ktorí ešte neabsolvovali skok cez kožený flek, boli titulovaní ako fuchsovia. Každý fuchso mal počas školiaceho procesu prideleného svojho kmotra, resp. krstného otca. Určite najvýznamnejším zo šachtágov bol spravidla jedenkrát ročne veľkou akademickou obcou organizovaný šachtág so skokom cez kožu s prijímaním fuchsov do baníckeho stavu. Fuchsovia v tento deň absolvovali fáranie do Glanzenberg dedičnej štôlne a pochod akademikov centrom mesta. Pochod ukončili po nájdení fuchsmajora po štiavnických krčmách vo vopred určenom zariadení, kde sa samotný skok cez kožu uskutočnil. Vedením skoku cez kožu bol slávnym vysokým a neomylným prezídiom poverený fuchsmajor – nadlišiak. Po úspešnom absolvovaní skoku je akademik titulovaný „slávna firma“, po ukončení vysokoškolského vzdelania „slávny semester“. V podobných tradíciách sa tieto akademické zvyky rozšírili po banských regiónoch monarchie, hlavne v regiónoch pôsobenia

„nasledovníckych“ vysokých škôl. Sú to regióny Rakúska, Čiech a Poľska (pozn. banské regióny Sliezska, kde sa doteraz ťahtágy podľa nemeckého Gewerken nesú pod pojmom Gwarki).

Akademici vydávali akademické piesne vo viacerých spevníkoch, tieto spevníky a ťahtágové zvyky boli rozšírené po krajinách monarchie a boli vydávané aj vo vzdialenejších univerzitách (Leoben, Miskolc).

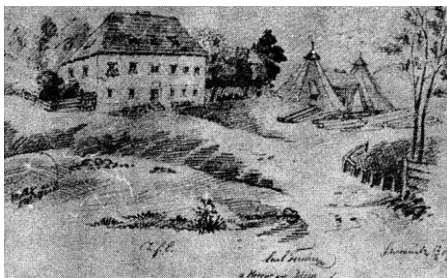

Na obrázku z podobných manuálov je znázornený fuchsmajor, ako naháňa fuchsov k skoku.

V určitom období konca 19. a začiatkom 20. storočia sa ťahtágy konali v stredu a v sobotu v krčme na Alžbeta ťachte, na dobovom obrázku je zachytený aj ťažný gápel na uvedenej ťachte.

Začiatok a následné dve tretiny 20. storočia znamenajú z rôznych príčin utlmenie ťahtágových tradícií hlavne vo výrobných organizáciách. Kontinuálnu tradíciu aj to s väčšími či menšími výlukami udržiavali v 20. storočí

nasledovnicke profesné banské, banícke a hutnícke vysoké školy a sporadicky aj stredné školy. K opätovnému oživeniu ťachtágových tradícií dochádza v poslednej tretine 20. stororočia aj z titulu útlmu, resp. ukončenia banskej činnosti vo významných historických lokalitách, kde spravidla po ukončení baníctva a aj hutníckej výroby prebrali štafetu zachovania tradícií banícke a hutnícke spolky, cechy a bratstvá. Ťachtágy konca 20. stororočia už nie sú vernou kópiou akademického ťachtágu, pretože preberajú scenár podľa regionálnych vplyvov, ale všetky deklarujú jednu podstatnú a pre dnešok hlavne v iných povolaniach čiastočne opomínanú myšlienku úspechu spoločného progresu a tou je súdržnosť, úcta kolegov medzi sebou, vzájomné priateľstvo baníkov, hutníkov, geológov a odborne blízkyh povolání.

Oslovenie

Slávne Vysoké a neomylné prezídium,

Slávne Čestné prezídiá,
Slávne Pravé kontrárium,
Slávne Ľavé kontrárium,
Slávny Kantor,
Slávny Pivmajster,
Slávny Pisár,
Slávny Nadlišiak,
Slávne Sedenie,

Zaužívaný poriadok

Rogo verbum – žiadosť o udelenie slova. Zvolanie ak chce člen tablice vystúpiť a rozprávať na sedení.

Habeas – udelenie slova. Zvolanie Prezídia, ktorým udeľuje členovi tablice vystúpiť a rozprávať na sedení.

Non habeas – neudelenie slova.

Sedeas – zvolanie Prezídia, ktorým nariaďuje členovi tablice sadnúť si.

Silencium – žiadosť o ticho.

Silencium absolutum – žiadosť o absolútne ticho. Zvolanie povolené len Prezídiu.

Pro karmen – zvolanie kantora, za ktorým nasleduje názov piesne, ktorá sa bude spievať.

Tresty a odmeny

Ad libidum – pitie božského nápoja podľa chuti.

Na diagonálu – vypitie toľko božského nápoja, aby hladina v pohári bola uhlopriečkou pohára (hladina sa musí dotknúť dna pohára).

Na ex – vypitie pohára božského nápoja do dna a prevrátenie pohára nad hlavou.

Vykázanie na PZ (pivné zasranie) – miesto, na ktoré je potrestaný fukso odvedený za hrubý prehrešok a kde podľa nariadenia Prezídia pije: slaný nápoj, kozí nápoj (kyslé mlieko), konský nápoj (koňak), svinský nápoj (rum) alebo kombináciu týchto nápojov tzv. „rezané“ až do odčinenia trestu.

Hutnícka hymna

Stav môj to pýcha moja,
a hutníkov nás verných.

To náplň môjho života
a túžob cieľ nesmiernych.

V ňom sila naša celá,
a vznešený buď vlôh.

/: Mu znejte slová vrele, :/

/: Zdar Boh, Zdar Boh, Zdar Boh. :/

Nám kov aj plameň je vzor,
kujme ho rukou hlavou.

Veď hutník preto pracuje,
aby vlasť bola silnou.

On hmotu ohňom taví,
žeravý kuje kov.

/: Nech k pocte jemu zneje, :/

/: Zdar Boh, Zdar Boh, Zdar Boh. :/

Študentská halenka

/: Študentská halenka, tá je veľmi tenká. :/

/: Pod ňou sa vyspala, poctivosť stratila
nejedna panenka. :/

/: Nejedna panenka, nejeden mládenec, :/

/: ktorý tú študentku, poctivú panenku
pripravil o veniec. :/

/: Studente Karásku, vyser se na lásku. :/

/: Ženské jsou bestie, drž se onanie a
svého ocásku. :/

In silvis resonant

In silvis resonant dulcia carmina,
in silvis resonant dulci carmen,
dulcia carmina in silvis resonant,
in silvis resonant dulce carmen.

Mal som tá dievča rád

Mal som tá dievča rád,
už tá má kamarát,
mal som tá dievča rád,
už tá nechcem.
Nájst' takú opicu,
stačí prejsť ulicu,
mal som tá dievča rád,
už tá nechcem.

Amavite puella

Amavite puella, iam te habet collega,
amavite puella, iam te nolo.
Tam, tam simiam, invenio in viam,
amavite puella, iam te nolo.

Kanafaska

Takú som si kanafasku kúpila,
carara kúpila, carara kúpila,
by som sa ti môj miláčik lúbila,
carara lúbila, carara lúbila.
Stála, stará pumpa, pumpa stará,
stála, stará pumpa, pumpa stará,
ric, pic, bum.

Kúpila som na červenú na bielu,
carara na bielu, carara nabielu,
aby si sa neobzeral za inú,
carara za inú, carara za inú.
Stála, stará pumpa, pumpa stará,
stála, stará pumpa, pumpa stará,
ric, pic, bum.

Glória

Glo glo glo glo glo glória,
jak še to pivečko pópija,
glo glo glo glo glo glória,
jak še to pivo pije.

Drink it down to the bottom,
drink it down to the chip chip chip.
A zuma zuma zuma, zuma zuma hej;
a zuma zuma zuma, zuma zuma hej.

Nech žije

Nech žije **Prezídium*** nech žije **Prezídium**,
Nech žije žije **Prezídium** sám sám **Prezídium**,
Nech žije **Prezídium**.

Pozn.: namiesto **Prezídium** je možné spievať aj ďalšie oslovenia ako: Dekan/Dekanka, Fakulta, Nadlišiak, Kontráriá, Kantor, Nadlišiak, Pisár, Pivmajster a iné podľa danej situácie.